

Tolnai Vilmos: Magyarító Szótár (a szükségtelen idegen szavak elkerülésére). Második, bővített és javított kiadás. Budapest, 1929. Eggenberger-kiadás.

Tolnai *Magyarító Szótárát* még előszavában elkülöníti a vele könnyen összetéveszthető «Idegen Szavak Szótárai»-tól. Mindkét szótárfajta a nyelvünkben használatos idegen szavakat sorolja fel, de céljuk ellenkező. A «Magyarító Szótár» küzd az idegen szavak ellen, a másik pedig úgyszólván terjeszti őket. Tolnai ezt a különbséget a kidolgozásban azzal domborítja ki — és ezzel a szótár gyakorlati értékét is növeli —, hogy az idegen szónak nemcsak az eredeti jelentését közli, hanem minden a használatban levő árnyalatra ad magyar kifejezéseket. Ezért szerepel a *formalitas* mellett «hivatalos eljárás» is, a *methodicus* mellett «tudományos» is és a *tumultus* mellett «garázdság» is. Sok idegen szó mellett háromnegy árnyalatnak is megfelelő magyar szócsoport van és minden szócsoportban négy-öt, de sokszor több magyar szó. Egy találomra felütött oldalon 31 szócsoportból csak nyolcban szerepel egy magyar szó, a többiben ugyanarra a fogalomra több jó magyar kifejezést is talált Tolnai.

Már ez a mennyiség is tiszteletet ébresztő teljesítmény, de gondos a szavak összeválogatása is. Tolnai jól tud magyarul, sok szót ismer. Ahol lehet, zamatos magyar kifejezéseket is közöl. Hiába akartunk többször is az egyes idegen szavak után özőnlő magyar szavakhoz legalább még egyet hozzátenni, nem sikerült. Ekkora anyagnál természetesen nem kívánhatjuk, hogy kivétel nélkül minden idegen szó meglegyen a szótárban, vagy hogy mindig megtaláljuk a nekünk megfelelő magyar szót. Legfeljebb azt lehet a szerző szeméretvetni, hogy ott is magyarít, ahol már nem ajánlatos; noha ezt is ritkábban teszi, mint nyelvőröz elődei. Nem valószínű, hogy valaki pedál helyett *lábítót* írjon, vagy football helyett *rugólabdát*. Egészben véve nagy gonddal és szeretettel összeállított munka Tolnai szó-

tára, amelyet sok haszonnal forgathat az, aki használni akarja. Hanem akarják-e majd használni? Sajnos, ma ez is kérdés.

«Szomorú tapasztalat a társaságban — írja előszavában Tolnai —, hogy rossz magyarsággal beszélni nem vétség, de jaj annak és szánakozó mosoly kíséri azt, aki nem kifogástalanul beszél angolul, franciául, németül. Holott éppen nem «szükséges», hogy valamely idegen nyelvet teljesen hibátlanul beszéljünk, jó és tiszta magyarsággal beszélünk azonban legalább is *illik*, ha már nem tartjuk *szent kötelességünknek*.» Közfelfogás szerint tehát nem bűn, ha valaki nem beszél tiszta magyarsággal. Ennek az a következménye, hogy aki nem beszél jól magyarul már születésétől kezdve, akinek fáradnia kellene, hogy tisztán beszéljen, nem fárad, nem erőködik, mert a közfelfogás nem kényszeríti rá. Úgy látszik, a magyarság nem becsülé már nyelvét, kivezett belőle az önértet, ami kényszeríthetné a nem tisztán beszélőket nyelvünk teljes el-sajátítására. Sőt a tisztán beszélők is majmolják a rosszul beszélőket. Erre a szomorú jelenségre céloz Tolnai előszavában. Azt már nem is meri kérni, hogy szent kötelességnek tartsuk a tiszta beszédet, megelégszik azzal is, ha illendőknek látjuk.

El kell ismernünk, nem a divat, nem az alkalmoszerűség hozta létre ezt a szótárt, hanem egy — sajnos — elmúlt kor ízlése, amelyet nagyon jó lenne feltámasztani. Emlékeztető ez a szótár, az alvó lelkiismeretek ébresztője, amely figyelmeztet a nagy változásra. Hová lett belőlünk az a szép elfogultság, amellyel kineveltük a «németet», értvén a «német» alatt mindent, ami nem magyar? Hiszen túlzás volt ez a nagy önteltség is, de nem rejtett-e több erőt magában, mint a mai, minden magyar életmegnyilvánulásban kételkedő, sőt néha minden ilyet le is becsülő és mindent, ami «európai», feltétlenül megbámuló szkeptikus kritika? Tolnai könyve talán akaratlanul ennek a magabizó, verőfényes, schilleri értelemben vett naiv idősznaknak a friss szelét hozza

önmagát marcangoló kritikáktól sujtott korunkba. Kell az ilyen figyelmeztetés, szükséges ez a kitűnő szótár és kívánjuk tiszta szívből, hogy fogyjon is, olvassák, használják minél többen.

Fábián István.

Bodnár István : Mesemondás. (Franklin-Társulat kiadása). A harmincöt elbeszélést tartalmazó testes kötethez Herczeg Ferenc írt igen kedves és elmesés előszót, melyben a szerzőről a következőket mondja: Bodnár verbéli elbeszélő. Nemcsak tud mesét mondani, de valami lelki kényszerűség nála, hogy magához pányvazza közönségének figyelmét... Ha megállapítjuk, hogy Bodnárbán nagy mértékben megvan a mesemondás ősi adománya, akkor megmondtuk azt is, hogy ismeri az embereket, hogy magyar fővel gondolkodik, magyar szívvel érez és magyar nyelven beszél. Miként a legtöbb született elbeszélő, a világ dolgát ő is azzal a kedvesen fölényes és kissé meghatott humorral szemléli, mely a gyertya lángja körül cikázó bogárnép táncában látja lengeni és lohogni a saját maga emberi sorsát is.

Kész kis kritika, melyet mi is aláírhatunk a következő megjegyzésekkel kiegészítve.

Bodnárnak erősebb oldala a népies elbeszélés. A nem népies tárgyak kevésbé sikerülnek neki. Ezeket is jól beszéli el, de mondanivalói nem elég érdekesek és súlyosak (pl. *Az áruló madrigál*, *A mama multja*), vagy Herczeg Ferenc régi katonai- és gentry-novelláinak hatása látszik rajtuk (*A zöld béka*, *Egy kis tévedés*). Van bennük sok jó megfigyelés, sikerült részlet, de a maguk egészségében kissé bágyadtak s nem annyira megkapóak, hogy az ember azt mondaná rájuk: No ezt meg ezt még egyszer elolvassom!

A népies történetek (több mint a novellák fele) sokkal jobbak.

A kötet első novellája, *A sárközi veszedelem*, a tolnageveji decsieknek a török elől való menekülését beszéli el érdekes helyi és korrajzi színezéssel. Főalakja a költő-prédikátor, Decsi Gáspár. Bár emlékezet helyenkint Baksay modorára, helyenkint Jókai és Mikszáth történeti novelláinak humoros, anekdotázó hangjára, mégis eredetien írt dolog.

Még ennél is jobbak kedves paraszt-történeti és genreképei: *Aron bácsi libát vesz*, *Baka bácsi vásárol*, *Mikszáth Kaszát vásárló parasztfjának szélesebb*

ecsettel készült másolatai, vagy az *Izgalmas horgászat*, ez a kitűnő horgász-életkép Kapéter bácsi naivan furfangos alakjával, vagy a *Májusi cseresznye*, ez a bájos falusi idill, az *Acél, kova, tapló* c. hortobágyi genre, *A gyerek meg a pohár*, melyet sok ezer példányban kellene terjeszteni az »egykéző» sárközi kálvinisták között, vagy — hogy még egyet említsek — a *Háború a — pipa miatt*, amely tudvalevőleg Felejtő bácsi és kardos felesége között dül. A pipával való bajlódás és rágyújtás sok kitűnő megfigyelésből áll, kacagató leírása a maga nemében klasszikus magyar életkép.

Mint Herczeg is megállapítja, Bodnár jó elbeszélő és humorista. A leg-egyszerűbb apróságot jóízűen, a pipaszó közben adomázó vidéki magyar ember kedves elmésségével, ötletességével s bajusz alatti hamiskával mosolygásával tudja elmondani. Ennek az anekdotázó modernak természetes velejárója az is, hogy történeteit szereti nem egyszer tanulságyszerű csattanókkal befejezni.

Izig-vérig magyar mesék ezek, melyeket a mai erőnek-erejével modernkedő világban jól esik olvasnunk.

Szinnyei Ferenc.

Szederkényi Anna : Az asszony meg a fészek. (Singer és Wolfner kiadása.) Annak a szociális és erkölcsi világnézetnek, amely az író műveit egységes egészévé kovácsolja, tiszta kikristályosodása ez a könyv. Egy nemes és gazdag asszonyi lélek tárja ki előttünk kincsházát és mi, akárcsak a mesébéli legény, a sok csillogástól káprázó szemmel azt sem tudjuk, mit lássunk meg előbb: közvetlen, könnyed és mégis erőteljes előadásmódorát, emelkedett szellemű gondolatait vagy a tiszta, magyar nyelvet, amelyet tudatos művészzel kezel? Az utóbbi években több nőíró írt »az asszonyról»: olvastunk tudományos módszerrel felforakoztatott érveket annak a bizonyítására, hogy a nő inferioris lény, csak anyának, csak feleségnek való; olvastunk másfajta jellemzéseket, a »nagy nő»-ről és a kis hisztérikáról, a naivul elbukó és a tudatosan »élő» leányról. — A világért sem akarom összehasonlítani ezekkel Szederkényi Anna könyvét, csak megállapítom, hogy ő azok közül való, akik asszonytársaik felé tiszta szívvel és tisztán látó szemmel közelednek.

Szederkényi Anna azt mondja: le-